

Ģimeniskai videi pietuvināts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojums institūcijās personām ar demenci Rīgas sociālās aprūpes centros

**Rīgas valstspilsētas pašvaldības Labklājības departaments
2025**

Pētījuma kopsavilkums

Pētījums veikts ar mērķi izvērtēt ģimeniskai videi pietuvinātā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saturu, darba organizāciju un ietekmi uz personām ar demenci, viņu tuviniekiem un aprūpes personālu Rīgas sociālās aprūpes centros (SAC) “Gaiļezers”, “Mežciems” un “Stella Maris”. Pētījuma ietvaros analizēts pakalpojuma organizatoriskais modelis, fiziskās vides pielāgojumi, aprūpes procesa īstenošana, personāla darba specifika un tuvinieku pieredze, kā arī pakalpojuma ietekme uz klientu labbūti un aprūpes kvalitāti.

Pētījums balstīts galvenokārt kvalitatīvā pieejā, izmantojot daļēji strukturētas intervijas ar SAC vadību un personālu, strukturētas intervijas ar klientu tuviniekiem, kā arī fokusgrupas diskusijas ar aprūpētājiem. Papildus veikta pieejamo statistisko datu analīze par personām ar demenci Rīgas pašvaldības SAC. Pētījuma rezultāti liecina, ka ģimeniskai videi pietuvinātā pakalpojuma modelis nodrošina personalizētāku, drošāku un klientu vajadzībām atbilstošāku aprūpi nekā tradicionālās institucionālās aprūpes nodaļas. Šī pieeja uzlabo klientu orientēšanos, emocionālo stabilitāti un funkcionālās spējas, kā arī veicina kvalitatīvāku mijiedarbību starp klientiem un aprūpes personālu.

Vienlaikus pētījums identificē arī izaicinājumus, kas saistīti ar personāla trūkumu, augstu emocionālo slodzi aprūpētājiem, nepietiekamu specializēto apmācību un psihoemocionālā atbalsta trūkumu darbiniekiem. Pētījuma rezultāti apstiprina, ka ģimeniskai videi pietuvināts aprūpes modelis ir efektīva un perspektīva pieeja demences pacientu aprūpei institucionālajā vidē, tomēr tā pilnvērtīgai attīstībai nepieciešama sistemātiska personāla apmācība, infrastruktūras pielāgošana un institucionāls atbalsts.

Problēma un pētījuma aktualitāte

Demence ir progresējoša neirodeģeneratīva saslimšana, kas izraisa būtiskus kognitīvos traucējumus, tostarp atmiņas, domāšanas, orientēšanās, komunikācijas un ikdienas funkcionēšanas spēju pasliktināšanos. Globālā mērogā demence skar vairāk nekā 50 miljonus cilvēku, un prognozes liecina, ka šis skaits līdz 2050. gadam pieaugs līdz 131,5

miljoniem. Latvijā ar demenci dzīvo aptuveni 10 000 cilvēku, un sabiedrības novecošanās dēļ šis skaits turpina palielināties.

Demences izplatības pieaugums rada būtisku slogu sociālās aprūpes sistēmai, jo personām ar demenci nepieciešama pastiprināta uzraudzība, specifiski pielāgota vide un individualizēta aprūpe. Tradicionālās sociālās aprūpes institūcijas vēsturiski ir organizētas pēc standartizēta aprūpes modeļa, kas nav pietiekami piemērots personu ar demenci specifiskajām vajadzībām. Šāda vide var veicināt dezorientāciju, trauksmi, uzvedības traucējumus un funkcionālo spēju straujāku pasliktināšanos.

Rīgas pašvaldības sociālās aprūpes centros pēdējos gados ir novērots pieaugošs personu ar demenci īpatsvars, īpaši SAC “Mežciems”, kur demences pacientu proporcija sasniegusi aptuveni 50% un turpina pieaugt. Šī tendence liecina par nepieciešamību attīstīt specializētus aprūpes modeļus, kas spēj nodrošināt kvalitatīvu, drošu un klientu vajadzībām atbilstošu aprūpi.

Reaģējot uz šo nepieciešamību, Rīgas sociālās aprūpes centros tika izveidotas ģimeniskai videi pietuvinātās nodaļas, kuru mērķis ir radīt mājīgāku, drošāku un individuālajām vajadzībām atbilstošāku vidi personām ar demenci. Ņemot vērā šī pakalpojuma relatīvi neseno ieviešanu, bija nepieciešams sistemātiski izvērtēt tā efektivitāti, ietekmi un attīstības iespējas.

Pētījuma mērķis

Pētījuma mērķis bija izvērtēt ģimeniskai videi pietuvinātā sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saturu, darba organizāciju un ietekmi uz personām ar demenci, viņu tuviniekiem un aprūpes personālu Rīgas sociālās aprūpes centros.

Pētījuma ietvaros tika analizēti šādi aspekti:

- pakalpojuma organizatoriskā struktūra un aprūpes process;
- fiziskās vides pielāgojumu ietekme uz klientu orientēšanos un labbūtību;
- personāla darba organizācijas specifika un profesionālā pieredze;
- tuvinieku vērtējums par pakalpojuma kvalitāti un ietekmi uz klienta stāvokli;
- atšķirības starp ģimeniskai videi pietuvināto aprūpi un tradicionālo institucionālo aprūpi.

Pētījuma dizains un metodoloģija

Pētījums tika īstenots, izmantojot kvalitatīvo pētniecības dizainu, papildinot to ar pieejamo statistisko datu analīzi par personu ar demenci skaitu un proporciju sociālās aprūpes centros. Pētījuma mērķa grupa ietvēra ģimeniskai videi pietuvināto nodaļu

klientus, klientu tuviniekus, kā arī sociālās aprūpes centru vadības un aprūpes personālu.

Datu iegūšanai tika izmantotas vairākas metodes:

- daļēji strukturētas intervijas ar sociālās aprūpes centru vadītājiem un speciālistiem;
- strukturētas intervijas ar klientu tuviniekiem;
- fokusgrupas diskusijas ar aprūpētājiem;
- darbinieku profesionālās pieredzes analīze;
- sociālās aprūpes centru klientu statistisko datu analīze.

Pētījuma ietvaros tika analizēti arī ģimeniskai videi pietuvinātā pakalpojuma organizatoriskie elementi, tostarp klientu skaits nodaļās, personāla nodrošinājums, telpu struktūra, drošības risinājumi un aprūpes organizācijas principi.

Galvenie pētījuma secinājumi

Pētījuma rezultāti liecina, ka ģimeniskai videi pietuvinātā aprūpes pieeja būtiski uzlabo personu ar demenci aprūpes kvalitāti un dzīves kvalitāti institucionālajā vidē.

Pirmkārt, ģimeniskai videi pietuvinātā aprūpes vide veicina klientu drošību, orientēšanos un emocionālo stabilitāti. Pielāgoti vides elementi, piemēram, kontrastējošas krāsas, skaidras norādes, funkcionālās mēbeles, drošības sensori un nelielas klientu grupas, palīdz mazināt dezorientāciju, trauksmi un traumu risku, kā arī veicina klientu patstāvību.

Otrkārt, personalizētā aprūpes pieeja un mazāks klientu skaits uz vienu aprūpētāju nodrošina individuālāku aprūpi, kas ļauj pievērst lielāku uzmanību klientu vajadzībām, emocionālajam stāvoklim un funkcionālo spēju uzturēšanai. Aprūpētājiem ir iespēja veidot ciešākas attiecības ar klientiem, veicinot uzticēšanos un labāku sadarbību.

Treškārt, ģimeniskai videi pietuvinātā aprūpe pozitīvi ietekmē klientu funkcionālās spējas un emocionālo labbūtību. Individuālās aktivitātes, fiziskās nodarbības un ikdienas aktivitāšu iesaiste palīdz saglabāt mobilitāti un sociālās prasmes, kā arī uzlabo klientu emocionālo stāvokli.

Ceturtkārt, ģimeniskai videi pietuvinātais aprūpes modelis veicina stabilāku un efektīvāku darba vidi aprūpes personālam. Nemainīgs personāls un sabalansētāks darba režīms veicina profesionālo apmierinātību, samazina kadru mainību un uzlabo aprūpes kvalitāti.

Vienlaikus pētījums identificē vairākus būtiskus izaicinājumus. Aprūpētāji saskaras ar augstu emocionālo slodzi un izdegšanas risku, īpaši psihoemocionālā atbalsta un supervīziju trūkuma dēļ. Pastāv arī nepieciešamība pēc specializētām apmācībām darbam ar personām ar demenci un papildu personāla resursiem.

Kopumā pētījums apstiprina, ka ģimeniskai videi pietuvināts sociālās aprūpes modelis ir efektīva, uz klientu orientēta pieeja demences pacientu aprūpei institucionālajā vidē, kas uzlabo klientu dzīves kvalitāti un aprūpes efektivitāti, vienlaikus radot priekšnoteikumus sociālās aprūpes sistēmas turpmākai attīstībai.